

Centraal Bureau
voor de Statistiek

Sociaaleconomische trends

De kwaliteit van het leven in Nederland en in Europa in 2013

2015 | 05

**Brugt Kazemier
Ruben van Gaalen
Linda Moonen**

De kwaliteit van het leven kent meerdere dimensies. Naast inkomen en bezit dragen ook niet-materiële zaken als een goede woonomgeving, gezondheid en veiligheid er aan bij. De kwaliteit van leven lijkt minder scheef verdeeld te zijn over de landen binnen Europa dan de traditionele indicator voor welvaart, het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking. Waar de Oost- en Zuid-Europese EU-lidstaten achterblijven, scoren Nederland en andere Noordwest-Europese relatief hoog op economisch gerelateerde zaken: het doorsnee inkomen is betrekkelijk hoog en er is relatief weinig werkloosheid. Wel is het opleidingsniveau in Oost-Europa naar verhouding hoog, terwijl Nederland daar – ook ten opzichte van andere Noordwest-Europese landen – achter blijft. Ook voelen Nederlanders zich minder veilig dan veel andere Europeanen.

1. Inleiding

Internationaal bestaat er consensus dat naast inkomen bijvoorbeeld ook gezondheid, veiligheid, scholing en andere aspecten bijdragen aan de kwaliteit van het leven. In twee vooraanstaande publicaties van het CBS, *De Nederlandse Samenleving* (CBS, 2010 en 2012) en *De Monitor Duurzaam Nederland* (CBS, CPB, PBL en SCP, 2011; CBS 2014) worden daarom niet alleen materiële zaken besproken, maar wordt ook veel aandacht besteed aan immateriële zaken, die vaak minstens zo belangrijk zijn als het gaat om de kwaliteit van leven van mensen. In de eerste publicatie ligt de focus op de vele aspecten die samenhangen met de kwaliteit van het leven. De tweede legt meer de nadruk op de houdbaarheid van de huidige welvaart (zie ook Smits en Hoekstra, 2011; Verenigde Naties, 2014)

Van oudsher zijn het bruto nationaal product (BNP) en het bruto nationaal inkomen belangrijke indicatoren voor de economische prestaties van een land. Deze zijn ontwikkeld in het midden van de vorige eeuw en nadien regelmatig verfijnd (Bos, 1992). Aanvankelijk werden ze als geschikte indicatoren voor welvaart en welzijn beschouwd; onderscheid tussen beide begrippen werd er toen nog niet vaak gemaakt. In de jaren zestig en zeventig zette men vraagtekens. De belangrijkste kritiek op de nationale rekeningen was dat ze als indicator van welvaart te beperkt zijn. Nordhaus en Tobin (1972) presenteerden een alternatieve maatstaf voor welvaart. Daarbij gingen zij uit van het traditionele nationale inkomen, maar pasten deze aan voor bijvoorbeeld de negatieve gevolgen van urbanisatie en congestie en voor onbetaald huishoudelijk werk. Kazemier, Keuning en van de Ven (1998) pleitten voor het uitbreiden van het systeem van Nationale Rekeningen met modules waarin aspecten van niet-materiële welvaart in samenhang met de nationale rekeningen worden beschreven. Van meer recentere datum zijn het Duurzaam Nationaal Inkomen (zie Hueting en de Boer, 2001) en het Groen Nationaal Inkomen c.q. groene groei (CBS, 2010a; Stolwijk, 2011), waarin wordt gecorrigeerd voor milieuschade en het verlies van natuurlijke hulpbronnen.

Heel anders van aanpak zijn de *Human Development Index*, voor het eerst gepresenteerd in 1990 (UNDP, 1990), het *Bruto Nationaal Geluk* (Ura, Alkire, Zangmo en Wangdi, 2012) als idee geïntroduceerd door de koning van Bhutan in 1972, het *Stiglitz-rapport* (Stiglitz, Sen en Fitoussi, 2009) en *How was life* (Van Zanden et al., 2014). Deze gaan er expliciet van uit dat welvaart en de 'kwaliteit van het leven' meerdimensionale grootheden zijn die meestal niet in geld zijn uit te drukken. Het Stiglitz-rapport is het rapport van de *Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*, onder leiding van Stiglitz, Sen en

Fitoussi (2009). De opdracht aan deze commissie was om na te gaan wat de grenzen zijn van het BNP als indicator voor economische ontwikkeling en sociale vooruitgang.

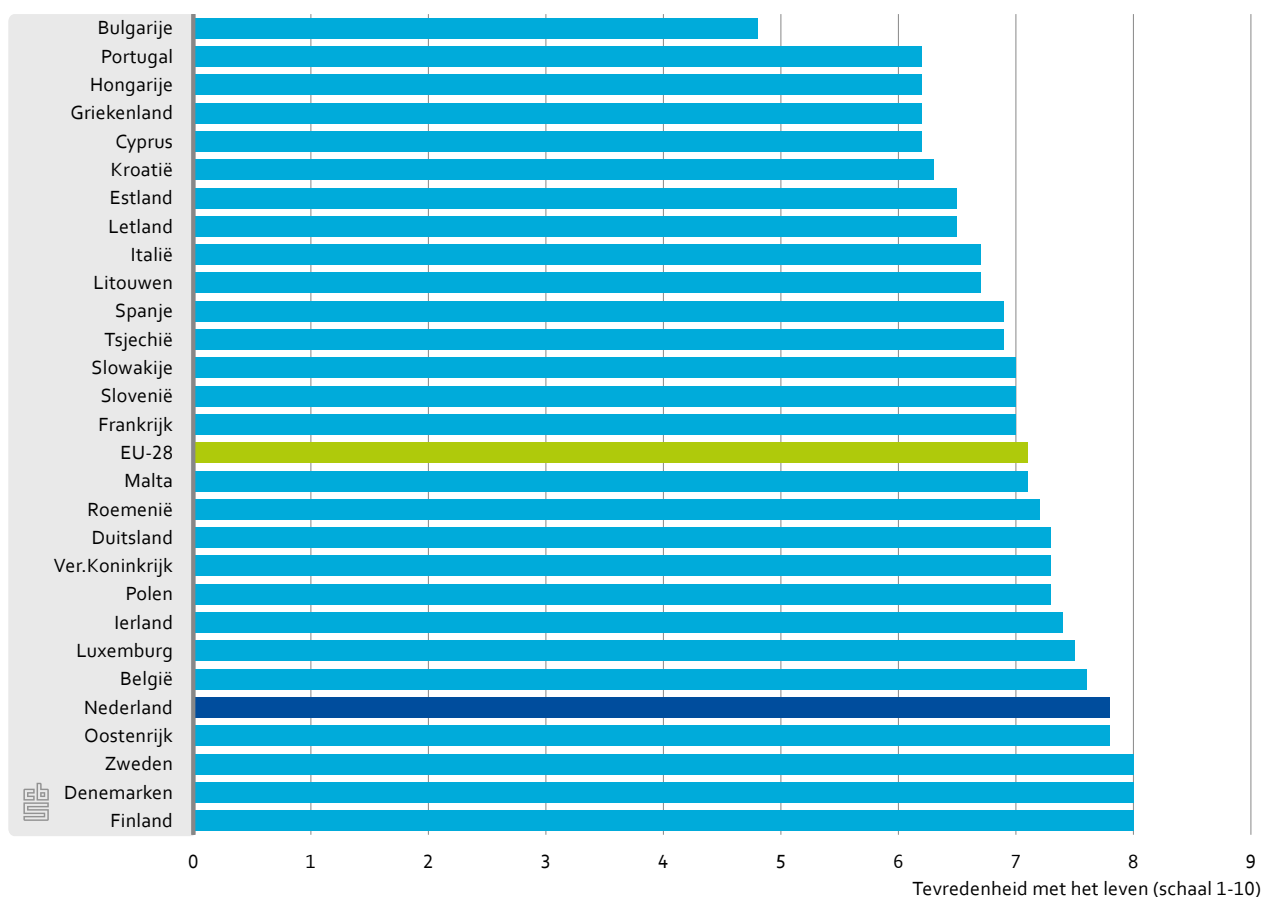
In dit artikel wordt de 'gemiddelde' kwaliteit van leven van de Nederlanders vergeleken met die van de inwoners van de andere lidstaten van de Europese Unie, met behulp van gegevens die Eurostat heeft gebruikt in haar webpublicatie *Quality of life* (Eurostat 2014). Uitgangspunt is dat zowel welvaart (bijvoorbeeld inkomen en bezit) als welzijn (bijvoorbeeld gezondheid en tevredenheid) belangrijk zijn voor de kwaliteit van het leven van mensen, conform de insteek van Stiglitz e.a. (2009).

2. Tevredenheid met het leven

2.1 Nederland behoort in de EU tot de vijf meest tevreden lidstaten

In Nederland gaven mensen in 2013 gemiddeld een 7,8 voor tevredenheid met het leven. Dit is ruim boven het Europese gemiddelde (7,1). Het meest tevreden zijn de inwoners van Finland (8,0). In Bulgarije is men met een 4,8 het minst tevreden. Dit blijkt uit gegevens gepubliceerd door Eurostat, het statistisch bureau van de Europese Unie. Daarbij is 2013 het laatste jaar waarover cijfers van alle Europese lidstaten beschikbaar zijn.

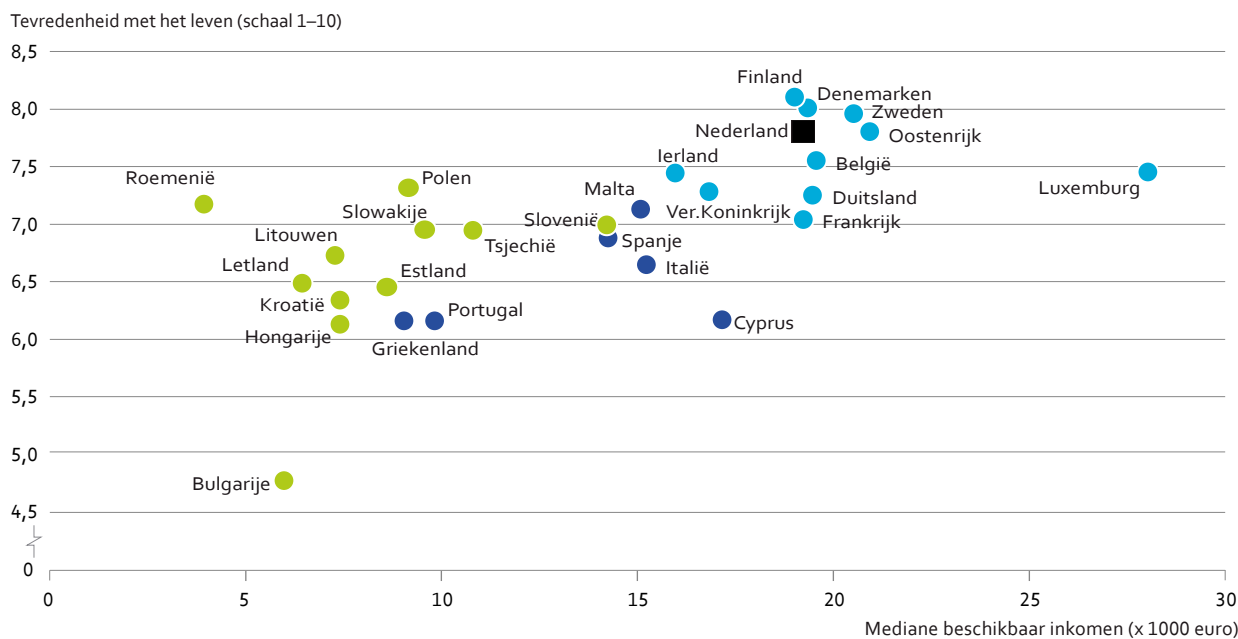
2.1.1 Tevredenheid met het leven in EU-lidstaten, 2013

2.2 Tevredenheid gaat samen met materiële welvaart

Op landniveau is te zien dat tevredenheid met het leven samenhangt met materiële welvaart. In de rijkere landen in Europa is men in het algemeen meer tevreden dan in armere landen. Er is, wat dit betreft, een duidelijke driedeling te zien: Noordwest-Europa (lichtblauw in figuur 2.2.1) versus Oost-Europa (groen) met Zuid-Europa (donkerblauw) daar tussenin.

2.2.1 Tevredenheid met het leven en mediane beschikbaar inkomen¹⁾ in de EU, 2013

¹⁾ Gecorrigeerd voor verschillen in prijsniveau.

3. Dimensies van kwaliteit van het leven

Eurostat onderscheidt naast tevredenheid met het leven in haar publicatie nog acht dimensies van kwaliteit van het leven. Voor alle dimensies zijn een aantal indicatoren geselecteerd, die samen de verschillende aspecten binnen een dimensie beschrijven. Meestal is dat een mix van objectieve en subjectieve indicatoren. Zo wordt bijvoorbeeld bij de dimensie *gezondheid* niet alleen gekeken naar de levensverwachting, maar ook naar de gezondheid zoals mensen die zelf ervaren. Ook de beschikbaarheid van statistische informatie speelt een rol bij de keuze van de indicatoren.

In dit artikel worden de volgende dimensies van kwaliteit van leven onderscheiden:

1. Materiële levensstandaard
2. Economische zekerheid
3. Opleiding en beroep
4. Gezondheid
5. Emancipatie
6. Sociale verbanden en relaties

7. Veiligheid
8. Milieu en leefomgeving

Voor elke dimensie is uit de indicatoren die door Eurostat zijn gebruikt, één indicator gekozen (zie tabel 1). Een uitzondering hierop is de dimensie *sociale verbanden en relaties*. Bij de indicatoren die Eurostat voor deze dimensie gebruikt, ontbreekt een waarneming voor Nederland en enkele andere landen. Daarom is deze dimensie verder buiten beschouwing gelaten. Om zoveel mogelijk recht te doen aan het eigene, onafhankelijke karakter van iedere dimensie is gezocht naar een representatieve set indicatoren die onderling weinig samenhang vertonen. Een overzicht met de waarden van de gekozen indicatoren is te vinden in de technische toelichting. Drie indicatoren vertonen samenhang met het BBP per capita, en vier indicatoren hangen samen met de tevredenheid met het leven.

3.0.1. Correlaties tussen indicatoren voor de kwaliteit van het leven, het BBP per hoofd van de bevolking, en de tevredenheid met het leven

	1	2	3	4	5	7	8
1 Mediane beschikbaar inkomen ¹⁾		,61 ²⁾	-,25	,77 ²⁾	-,20	-,10	,23
2 Aandeel dat niet langdurig (≥12 maanden) werkloos is			,16	,28	-,28	,08	,16
3 Aandeel met middelbaar of hoog opleidingsniveau				-,41	-,36	,49 ²⁾	,10
4 Levensverwachting bij 65 jaar					-,09	-,21	,18
5 Uurloon vrouwen als percentage van uurloon mannen						,07	-,25
7 Aandeel dat geen last heeft van misdaad, geweld of vandalisme							,40
8 Aandeel dat geen last heeft van vervuiling, vuil of andere milieuproblemen							
BBP per hoofd van de bevolking ¹⁾	,94 ²⁾	,57 ²⁾	-,26	,76 ²⁾	-,24	-,09	,29
Tevredenheid met het leven	,73 ²⁾	,75 ²⁾	-,27	,45 ²⁾	-,11	,20	,34 ²⁾

¹⁾ Gecorrigeerd voor verschillen in prijsniveau.

²⁾ Ongewogen Spearman's rho significant op 5%.

Om te zorgen voor een eenduidige interpretatie van de indicatoren – hoe hoger de waarde des te gunstiger – zijn enkele indicatoren ‘geherformuleerd’. Het gaat om de indicatoren voor langdurige werkloosheid, overlast van misdaad, geweld of vandalisme en overlast van vervuiling, vuil of andere milieuproblemen. Deze drie indicatoren zijn geherformuleerd naar het aandeel dat niet langdurig werkloos is, het aandeel dat geen overlast ervaart van misdaad en het percentage mensen dat geen overlast ervaart van vervuiling.

4. Alle dimensies van kwaliteit van leven in één oogopslag

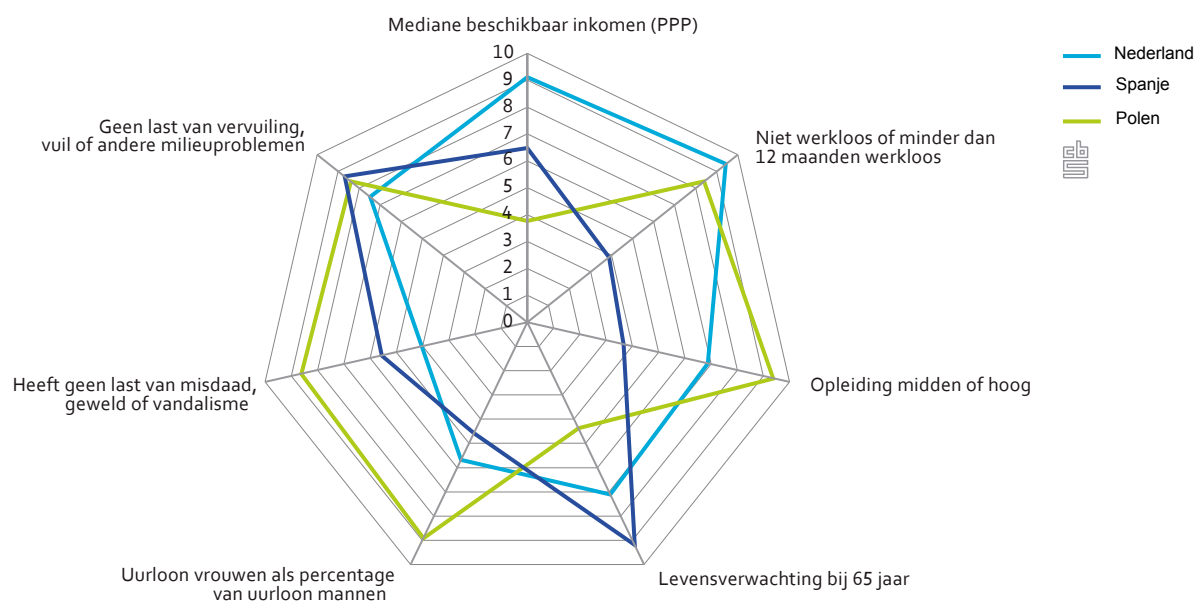
Een sterk punt van indicatoren als het nationaal inkomen en de human development index (zie paragraaf 1) is dat zij een complex verschijnsel samenvatten in één getal. Dit maakt vergelijkingen in de tijd en tussen landen gemakkelijk en het vereenvoudigt de (politieke) discussie. Nadeel is dat landen met eenzelfde score op onderliggende indicatoren toch flink uiteen kunnen lopen. Het CBS heeft inmiddels ook een persoonlijke welzijnsindex ontwikkeld (Moonen en Van Beuningen, 2015). Hier is ervoor gekozen meerdere dimensies naast elkaar te onderscheiden. Daarmee wordt recht gedaan aan het complexe karakter van welzijn.

Hoewel het vergelijken van de kwaliteit van leven tussen landen dus niet op basis van één getal kan, zijn de verschillen tussen landen wel te visualiseren. Een webdiagram met daarin alle dimensies is daar bij uitstek geschikt voor. In figuur 4.1 is de kwaliteit van het leven afgebeeld van het West-Europese Nederland, het Oost-Europese Polen en het Zuid-Europese Spanje. Elke as van het diagram vertegenwoordigt een indicator. Om voldoende reliëf in de figuur te krijgen zijn alle indicatoren middels een lineaire transformatie geschaald van 1 tot 10, waarbij de laagst gemeten waarde van een indicator in Europa de waarde 1 krijgt, en de hoogst gemeten waarde de waarde 10.¹⁾

4.1 Nederland scoort hoger op economische indicatoren dan Spanje en Polen

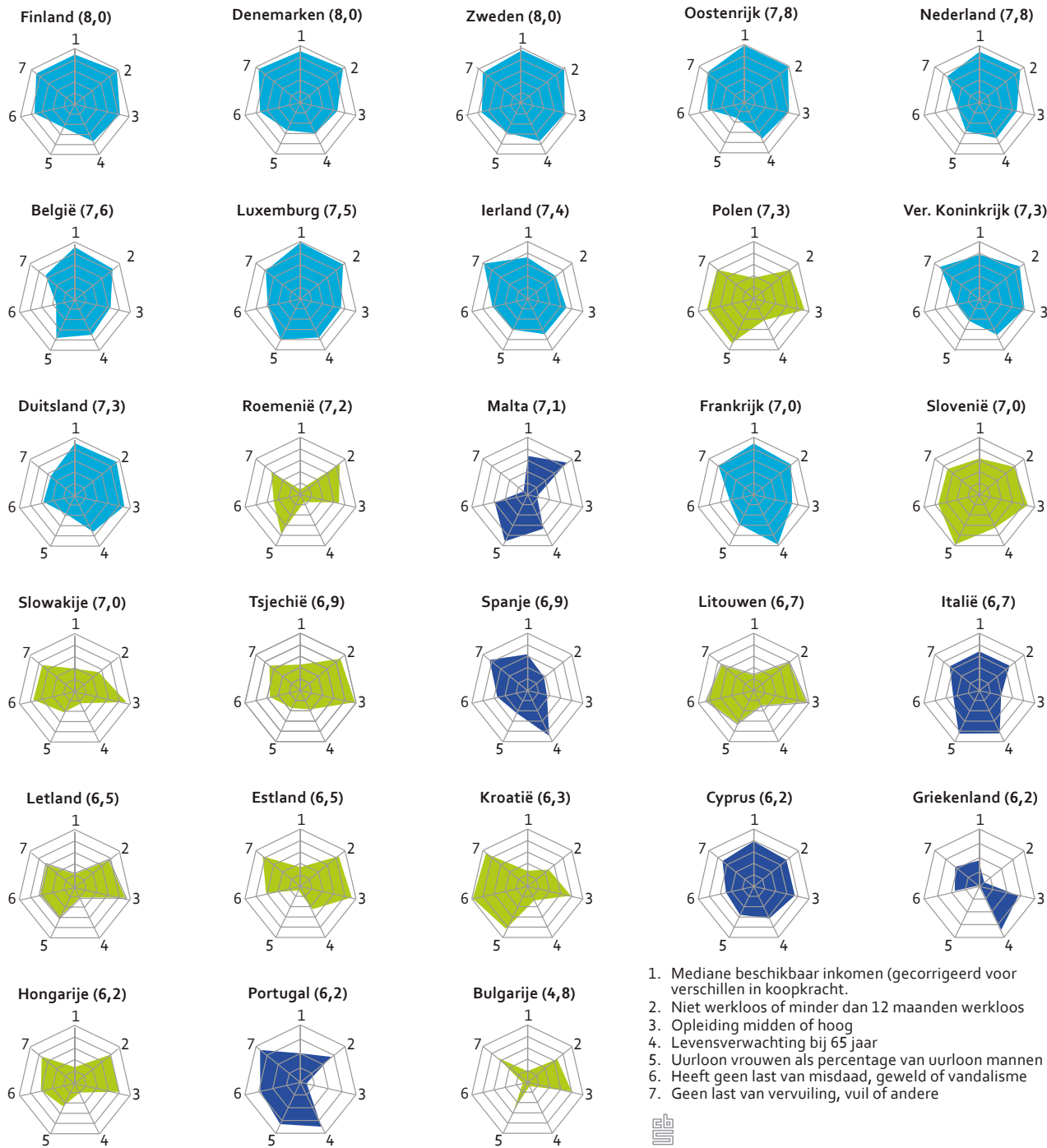
In figuur 4.1.1 is niet eenduidig te zien in welk land de kwaliteit van het leven het hoogst is. Nederland haalt met name een hoge score op indicatoren voor *materiële welvaart* en *economische zekerheid*. Het profiel van Polen toont juist een tegengesteld beeld: daar zijn de scores op de indicatoren voor *emancipatie* en *veiligheid* juist relatief hoog. Figuur 4.1.2 bevat het profiel voor alle landen van de Europese Unie.

4.1.1 De kwaliteit van het leven in Nederland, Polen en Spanje, 2013

¹⁾ Het mediane beschikbaar inkomen van Luxemburg is uitzonderlijk hoog. Daarom is het mediane beschikbare inkomen van de EU-landen geschaald tussen 1 en 10 waarbij 10 het op één na hoogste mediane inkomen weergeeft. Voor Luxemburg is de waarde 10 ingevuld. Voor Griekenland is geen waarde beschikbaar voor de indicator 'uurloon van vrouwen als percentage van het uurloon van mannen'.

4.1.2 De kwaliteit van leven in alle landen van de EU, 2013

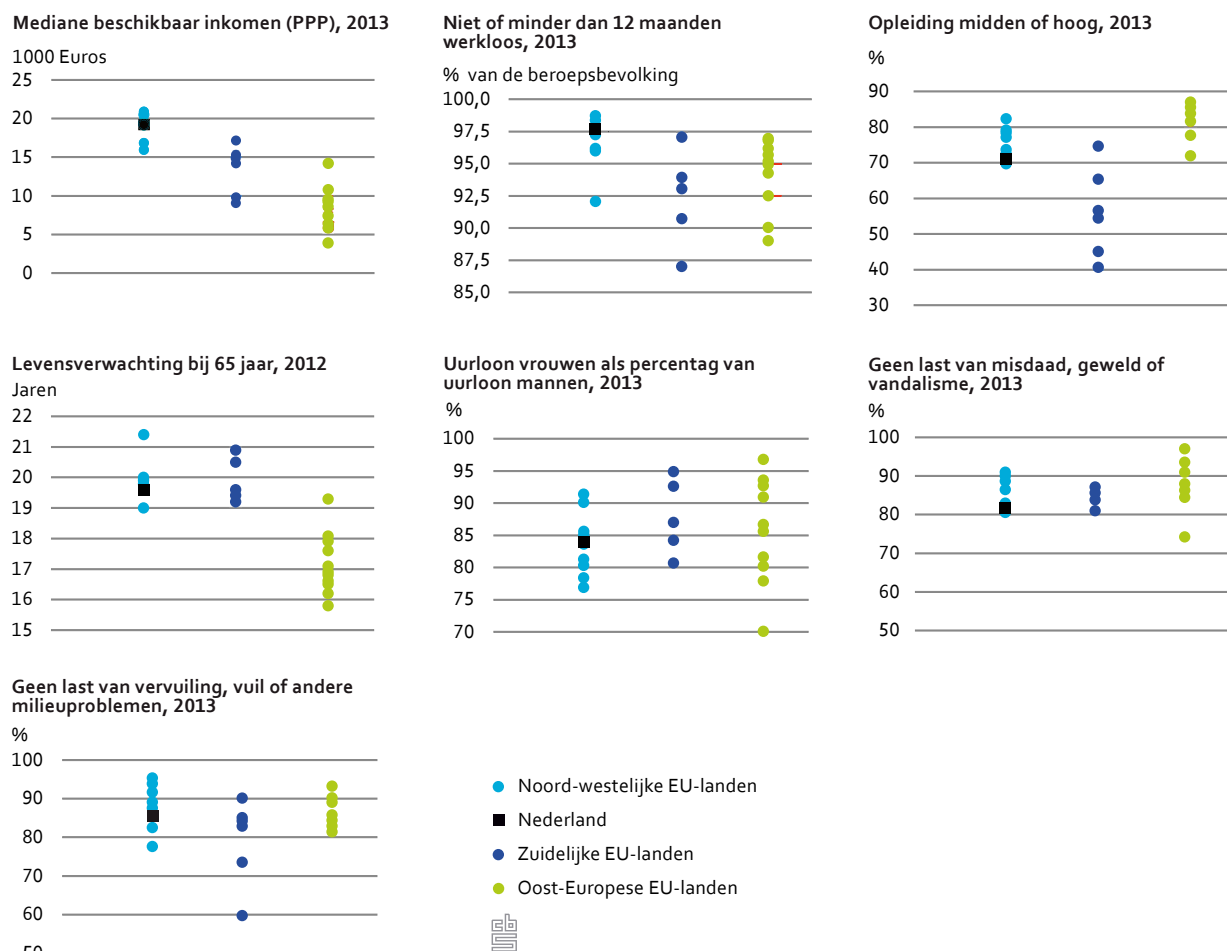

5. Noordwest- versus Zuid- versus Oost-Europa

5.1 Relatief geringe welvaart, maar hoog opleidingsniveau in Oost-Europese lidstaten

In figuur 2.2.1, waar tevredenheid met het leven en het mediane beschikbare inkomen tegen elkaar zijn afgezet, was duidelijk een driedeling tussen Noordwest- Zuid- en Oost-Europa te zien. De noordwestelijke lidstaten scoorden het hoogst op beide factoren, dan volgden de zuidelijke en tot slot de oostelijke. De levensverwachting van 65-jarigen en het al dan niet last hebben van vervuiling, vuil of andere milieuproblemen bevestigen dit beeld. Dit is zichtbaar in figuur 6.1 waar per indicator spreidingsdiagrammen worden getoond voor de drie onderscheiden groepen landen. Andere indicatoren van levenskwaliteit daarentegen nuanceren dit beeld. Zo tellen de Oost-Europese lidstaten naar verhouding de meeste mensen met een middelbare tot hoge opleiding en ook hebben de inwoners in deze landen in doorsnee minder overlast van misdaad, geweld of vandalisme dan de mensen elders in de EU. Als het gaat om de gelijkheid van mannen en vrouwen, afgemeten naar de beloning voor werk, dan lijken de Zuid-Europese en een deel van de Oost-Europese landen daarin voorop te lopen.

5.2.1 De indicatoren voor kwaliteit van het leven

5.2 Opleidingsniveau in Nederland laag vergeleken met andere Noordwest-Europese landen

Nederland neemt binnen de noordwestelijke EU-landen vaak een middenpositie in. Opvallende uitzondering naar beneden zijn de indicatoren voor de dimensies *Opleiding en beroep* en *Veiligheid*. In Nederland zijn in vergelijking met andere noordwestelijke lidstaten weinig mensen middelbaar of hoog opgeleid. Ook geven relatief veel Nederlanders aan last te hebben van misdaad, geweld of vandalisme.

6. Conclusie

De kwaliteit van leven kent meerdere dimensies. Naast materiële zijn ook niet-materiële zaken als de woonomgeving, de gezondheidstoestand en het veiligheidsgevoel van belang. In dit artikel zijn acht dimensies van kwaliteit van leven onderscheiden. Deze zijn gebaseerd op de dimensies zoals die zijn benoemd in het Stiglitz-rapport (Stiglitz e.a., 2009).

De Noordwestelijke EU-landen liggen vooral als het gaat om *Materiële welvaart*, *Economische risico's* en *Gezondheid* voor op de overige EU-lidstaten. Naar verhouding is het mediane inkomen hoog, de werkloosheid laag en de levensverwachting hoog. De Oost- en Zuid-Europese EU-landen blijven achter op *Materiële levensstandaard*, en de Oost-Europese ook op *Gezondheid*.

In Nederland wordt vooral op de dimensies *Materiële levensstandaard* en *Economische risico's* bovengemiddelde scores gehaald, en op de dimensies *Emancipatie* en *Veiligheid* duidelijk onder gemiddeld. Zo is het loonverschil tussen mannen en vrouwen betrekkelijk groot en geven relatief veel mensen aan last te hebben van misdaad, geweld of vandalisme en van vervuiling of andere milieuproblemen.

Van Zanden et al. (2014) concluderen in hun studie dat sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw welvaart in brede zin minder scheef over landen is verdeeld dan de traditionele indicator, nationaal inkomen per hoofd van de bevolking. De resultaten in dit artikel, gebaseerd op gegevens van Eurostat, bevestigen deze conclusie voor Europa in 2013.

Behalve de vraag hoe welvaart, welzijn en kwaliteit van leven verschillen tussen de landen binnen Europa, is het de vraag hoe deze verschillen tussen de inwoners van Nederland. In een vervolgstudie in het kader van de CBS-publicatie 'De Nederlandse Samenleving' zal ingegaan worden op deze vraag.

Literatuur

Bos, F. (1992). *The History of National Accounting*. National Accounts Occasional Papers 48. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2010). *De Nederlandse Samenleving 2010*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2012). *De Nederlandse Samenleving 2012*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS, CPB, PBL en SCP (2011). *Monitor Duurzaam Nederland 2011*. Den Haag/Heerlen/Bilthoven: Centraal Bureau voor de Statistiek, Centraal Planbureau, Planbureau voor de Leefomgeving, Sociaal en Cultureel Planbureau.

CBS (2014). *Monitor Duurzaam Nederland 2014, Indicatorenrapport*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Eurostat (2014). *Quality of life indicators*. (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Quality_of_life_indicators)

Huetting, R. en R. de Boer (2001). Environmental valuation and sustainable national income according to Huetting. In E.C. van Ierland, J. van der Straaten, H.R.J. Vollebergh (red), 2001, *Economic Growth and Valuation of the Environment, A Debate*. (Edward Elgar, Cheltenham, Verenigd Koninkrijk) blz. 17–77.

Kazemier, B., S.J. Keuning en P. van de Ven (1998). Measuring Well-being with an Integrated System of Economic and Social Accounts; An Application of the SESAME Approach to the Netherlands. National Accounts Occasional Papers Nr 90. Voorburg: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Moonen, L. en J. van Beuningen (2015, binnenkort te verschijnen). Subjectief Welzijn in Nederland. *Sociaal Economische Trends* (CBS, Den Haag/Heerlen).

Nordhaus, W. en J. Tobin (1972). Is growth Obsolete? *National Bureau of Economic Research, Economic Growth* (96). New York: NBER.

Smits, J.P. en R. Hoekstra (2011). *Measuring Sustainable Development and Societal Progress: Overview and Conceptual Approach* (BPA 2011-14-KOO). Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Stiglitz, J.E., A. Sen en J.-P. Fitoussi (2009). *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, Parijs, Frankrijk.

Stolwijk, H. (2011). *Groene groei: een wenkend perspectief?* CPB Policy Brief 2011/12. Den Haag: Centraal Planbureau.

UNDP (1990). *Human Development report 1990*. New York: United Nations Development Program.

Ura, K., S. Alkire, T. Zangmo en K. Wangdi (2012). *A Short Guide to Gross National Happiness Index*. Bhutan: The Centre for Bhutan Studies, Thimphu.

Verenigde Naties (2014). Conference of European Statisticians Recommendations on Measuring Sustainable Development. New York/Genève: Verenigde Naties.

Zanden, J.L. van, J. Baten, M.M. d'Ercole, A. Rijpma, C. Smith en M. Timmer (2014). *How was life? Global well-being since 1820*. Parijs: OECD publishing.

Bijlage 1. Indicatoren voor de kwaliteit van leven

1. Indicatoren voor de kwaliteit van leven

	BBP per hoofd van de bevolking (PPP), 2013	Mediane beschikbaar inkomen (PPP), 2013	Deel van de beroeps- bevolking dat niet langdurig (12 maanden of langer) werkloos is, 2013	Mensen met een hoge of middelhoge opleiding, 2013	Levens- verwachting bij 65 jaar, 2012	Gemiddeld uurloon vrouwen als percentage van gemid- deld uurloon mannen, 2013	Heeft geen last van misdaad, geweld of vandalisme, 2013	Heeft geen last van vervuiling, vuil of andere milieu- problemen, 2013	Tevredenheid met het leven, 2013
	Euros		%		jaren	%			01-10
EU-28	26 600		94,9	72,1	19,6	83,6	85,5	85,7	7,1
België	31 600	19 563	96,1	69,6	19,6	90,2	80,6	82,5	7,6
Bulgarije	11 900	5 900	92,5	77,9	15,8	86,5	74,2	85,5	4,8
Cyprus	23 600	17 165	93,9	74,6	19,2	84,2	84,7	84,3	6,2
Denemarken	33 100	19 349	98,2	70,5	19,0	83,6	90,6	93,8	8,0
Duitsland	32 600	19 478	97,7	82,3	19,8	78,4	86,5	77,6	7,3
Estland	19 500	8 607	96,2	84,2	18,1	70,1	87,7	90,3	6,5
Finland	30 100	19 178	98,3	79,2	19,9	81,3	91,0	91,6	8,0
Frankrijk	28 400	19 221	96,0	72,1	21,4	84,8	83,0	88,0	7,0
Griekenland	19 400	9 046	81,5	65,4	19,6	¹⁾	81,0	73,5	6,2
Hongarije	17 600	7 404	95,0	77,4	16,5	81,6	87,6	85,9	6,2
Ierland	34 500	15 968	92,1	72,7	19,6	85,6 ²⁾	88,1	95,4	7,4
Italië	26 300	15 223	93,1	56,6	20,5	92,7	84,0	82,9	6,7
Kroatië	16 100	7 414	89,0	77,5	17,0	92,6	97,1	93,2	6,3
Letland	17 000	6 446	94,2	83,4	16,6	85,6	88,0	81,5	6,5
Litouwen	19 400	7 282	94,9	85,6	17,1	86,7	93,6	84,4	6,7
Luxemburg	68 500	28 030	98,2	73,8	20,0	91,4	87,1	87,4	7,5
Malta	23 000	15 056	97,1	45,1	19,4	94,9	87,1	59,7	7,1
Nederland	34 900	19 226	97,6	71,0	19,6	84,0	81,9	85,4	7,8
Oostenrijk	34 000	20 904	98,7	78,0	19,8	77,0	88,7	89,0	7,8
Polen	17 900	9 158	95,6	83,9	17,9	93,6	93,6	89,0	7,3
Portugal	21 000	9 820	90,7	40,6	19,6	87,0	86,7	85,2	6,2
Roemenië	14 500	3 936	96,8	71,9	16,2	90,9	84,4	82,5	7,2
Slovenië	21 800	14 212	94,8	81,5	19,3	96,8	90,9	84,7	7,0
Slowakije	20 000	9 572	90,0	85,2	16,8	80,2	91,1	85,3	7,0
Spanje	25 000	14 250	87,0	54,4	20,9	80,7	85,8	90,2	6,9
Tsjechië	21 900	10 802	97,0	87,1	17,6	77,9	86,1	84,2	6,9
Verenigd Koninkrijk	28 900	16 826	97,2	78,3	19,7	80,3	82,6	91,7	7,3
Zweden	33 700	20 516	98,5	77,1	19,9	84,8	90,8	92,0	8,0

Bron: Eurostat.

¹⁾ Voor Griekenland zijn voor deze variabele geen gegevens beschikbaar.

²⁾ 2012.

Verklaring van tekens

.	Gegevens ontbreken
*	Voorlopig cijfer
**	Nader voorlopig cijfer
x	Geheim
–	Nihil
–	(Indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	Het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
Niets (blank)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2014–2015	2014 tot en met 2015
2014/2015	Het gemiddelde over de jaren 2014 tot en met 2015
2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2014 en eindigend in 2015
2012/'13–2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2012/'13 tot en met 2014/'15

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress
Studio BCO, Den Haag

Inlichtingen
Tel. 088 570 70 70, fax 070 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2015.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.